

A dBASE alkalmazása bibliográfiai célra II.

A wolfenbütteli (NSZK) könyvtár információkereső rendszerét (WOBIS) a *Victor Sirius I* mikroszámítógépen működtetik. Ez a géptípus könyvtári célokra rendkívül használhatónak bizonyult, elsősorban bőséges karakterkészlete miatt. Egyidejűleg 256 különféle karakter kezelhető vele, közöttük nemcsak az összes latin betűs ábécé betűkészletei, hanem különleges jelek is, mint a ligatúrák (összevont vagy ikerbetűk) és rubrumok (felzetek, címiratok). A mikroszámítógépes automatizálás célja nem annyira az információkeresés, mint inkább az irodalomjegyzékek, a tárgy- és névmutatók készítésének gépesítése volt. Egyúttal megoldották a katalóguscédulák automatikus nyomtatását is. Közvetlen, a felhasználók által is használható gépi katalógus céljára a rendszer kis tárolókapacitása miatt eleve nem alkalmas. A fejlesztők a dBASE II általános adatbáziskezelő rendszert könyvtári felhasználásra alkalmasnak találták. Különösen figyelemre méltó teljesít-

ménynek tartják, hogy a dBASE segítségével készült mutatók a mikrogépről közvetlenül átvihetők a fényesedő számítógépre, ezáltal a nyomdaköltség 70%-át sikerült megtakarítani. A mikroszámítógép és a fényesedés összekapcsolása a jövő szempontjából bizonyára döntő jelentőségű. A jelenlegi lemezkapacitás 620 000 karakter (kb. 4000 dokumentum-tétel). Időközben áttértek a cserélhető kemény lemez háttértárrakra, ami a tárolókapacitás erőteljes növekedésével járt.

/WEYRAUCH, E.: *Microcomputer in der Bibliothek. Erfahrungen in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel.* = *Bibliotheksdienst*, 18. köt. 7. sz. 1984. p. 726–728./

(Ungváry Rudolf)

Egy önálló fejlesztés története.

A braunschweigi Egyetemi Könyvtár (NSZK) "allergo84" programrendszere

A braunschweigi Egyetemi Könyvtár 1982 nyarán szerezte be Commodore–8032 típusú mikroszámítógépét. Ekkoriban már léteztek a kereskedelmi forgalomban Commodore számítógépen is használható fájl- és adatbázis-kezelő rendszerek (SUPERBASE, MULTIDATA, DATAMAT stb.), melyek azonban könyvtári célokra csak nagyon korlátozottan használhatók: sem szabványos tételformátumot (sorfolytonos bibliográfiai leírást), sem pedig megfelelő listázást nem nyújtanak. (Lényegében csak az információkereső igényeket elégítik ki.)

Megfelelő szoftver hiányában nem is tudhatták előre, egyáltalán mennyire alkalmas a mikroszámítógép könyvtári célokra. Ezért a fejlesztéshez apró lépésenként fogtak hozzá: egy-egy részfeladat megoldását tűzték ki célul, és csak egy-egy kész program rutinszerű alkalmazása után fogtak a következő feladathoz. Az eredményeket rövid, a könyvtáros felhasználó szemszögéből megírt közleményekben ismertették a *Bibliotheksdienst* című könyvtári lapban. A fejlesztőmunka két és fél éve alatt 13 közleményük jelent meg, ami nemcsak a terméknek, hanem a mögötte rejlő tevékenységnek is példa nélkül álló népszerűsítését jelentette.

Mivel idegen tulajdonban levő nagyszámítógépen az adatrögzítés a könyvtár számára megfizethetetlenül drágának bizonyult, első lépésben – 1981 decemberére – a *monográfiák bibliográfiai leírásainak bevitelére és rendezésére a SORT 64 programot* készítették el. Ezután már csak a saját mikroszámítógépükön, házilag és olcsón rögzített bibliográfiai tételeket vittek át nagyszámítógépre a teljes katalógus ki-nyomtatása céljából.

E program elkészítéséhez meg kellett oldani az átállást a nemzeti – esetükben német – szabvány szerinti jelkészletre, és – ami még nehezebb volt – arra, hogy a Commodore egyrészt a szabványos betűrend, másrészt azonban a könyvtári besorolási szabványok szerint is képes legyen rendezni. Ugyancsak meg kellett oldani a változó hosszúságú mezők kezelését is, mivel csak változó hosszirányú mezőkbe illeszthetők gazdaságosan a könyvtárakban előforduló szöveges adatok. (A kereskedelmi forgalomban kapható szoftvertermékek egyik hiányossága könyvtári szempontból, hogy túlnyomórészt csak állandó hosszúságú mezőket képesek kezelni.) A munkák során az is kiderült, hogy könyvtári szempontból nem annyira a központi egységnek (az

alapgépnek), mint inkább a háttértárnak van alapvető jelentősége, mivel rendkívül sok adat tárolására kell felkészülni.

Második lépésben — 1983 márciusára — olyan programot készítettek, melynek révén a mikroszámítógépet az NSZK országos periodika-adatbázisának adatvégállomásaként is használhatták.

1982 szeptemberére tökéletesítették a SORT 64 programot (egyben „allegro” névre átkeresztelve): a többször előforduló szavakat, neveket, jelsorozatokat az első bevitelkor egykarakteres utasítással külön is tárolni lehet; ezután bármikor és a bevitel bármely pontján a tárolt szövegegységek a megfelelő jellel lehívhatók és rögzíthetők lettek. Megvalósították a 255 karakternél hosszabb mezők kezelését is, és keresőprogramot dolgoztak ki. Ehhez áttértek a Commodore-8096-os típusra, melynek 500 000 karakteres lemezkapacitását nem invertált, hanem közvetlen láncolással elérhető fájlokkal használták ki. Ettől kezdve a programrendszer a könyvtár címnilyvántartását is átvette.

Negyedik lépésben — 1982 decemberére — tökéletesítették a bibliográfiai adatbevitelt. Elérték például, hogy a különböző írásmódok esetén külön utasítás nélkül is megtalálja a program az egyes tételeket (adott esetben „Mueller” szerint keresve a „Müller” nevű szerzők tételei is automatikusan megjelennek). A program alkalmassá vált tezauruszok, valamint az ETO mutatóinak, továbbá 3–5 ezer tételes tankönyvgyűjtemények vagy olvasótermi, kézikönyvtári állományok tárolására is. A keresési sebesség azonban viszonylag lassú volt, a keresett tételek megjelenítése telt adatlemez esetén elérhette a 10 percet is.

A programrendszer kereskedelmi forgalomba került, rendkívül olcsó, 250–350 márkás önköltségi áron. A könyvtáros vásárló pontosan tudhatta, mit kap a pénzéért: a programsomagot az árusította, aki maga is használta a saját céljaira.

Ötödik lépésben — 1983 márciusára — az immár „allegro84” nevű szoftverterméket komplett katalóguscédulák kinyomtatására is alkalmassá tették. Bármelyik bibliográfiai adatelem játszhatja a szabványos besorolási adat szerepét, a címfejek tetszés szerinti kiegészítésekkel láthatók el, és megvalósították az ISBD szerinti szabványos elválasztó jelek automatikus használatát (az adatrögzítőnek tehát a szabványos elválasztó jelekkel egyáltalán nem kellett törődnie, adott esetben a program automatikusan gondoskodott a megjelenítésükről). Bővült továbbá a keresőprogram, az ÉS, VAGY, DE NEM logikai kapcsolatok mellett alkalmassá vált a tetszés szerinti csonkolásokra (szótöredékek szerint végzett keresésre) is. Elkészült az első részletes programleírás (ára 15 márka).

Az 1983 augusztusában megjelent közleményben a katalogizáló program további kiegészítéséről számoltak be: a felhasználó különféle megjelenítési formátumok között választhat (nincs kötve egyetlen, bibliográfiailag szabványos, sorfolytonos dokumentumleíráshoz), szabadon megszabhatja a tételen belül megjelenítendő mezőket és a sorrendjüket, a közöttük feltüntetendő elválasztó jeleket vagy mezőneveket stb. A címfejen a legkülönbözőbb formák jelenhetnek meg.

A nyomtatók közül az EPSON PX-80-as bizonyult könyvtári célokra a legalkalmasabbnak: képes ékezetek nyomtatására, aláhúzásra, kurzív és félkövér betűkkel, valamint 2000 karakteres pufferral rendelkezik.

Az állománymegjelenítési idő 500 k esetén kb. 7,2 perc; ez az idő alkalmasint némileg rövidíthető.

A nyolcadik közleményben — 1983 decemberében — a rendszer olyan kiegészítéséről számolnak be, amelynek eredményeképpen a könyvtár teljes állományára vonatkozó információkat kaphatnak az olvasók, akik ettől kezdve maguk is hozzáférhettek a készülékhez. Természetesen nem a könyvtár teljes állománya került a mikroszámítógép tárolójába — ez lehetetlen lett volna —, hanem csak azok az adatok, melyeket addig csak a referenz szolgálat közvetíthetett az olvasóknak. A német képűséghez (Bildschirmtexthez) hasonló, belső könyvtári tájékoztatói rendszer alakult ki.

A kilencedik közleményben — 1984 áprilisában — leírják, hogy elkezdték a programrendszer átírását Z80-as mikroszámítógépre. A nagyobb teljesítmény alapján lehetővé vált a 2200 tételből álló folyóirat-állomány automatizált tárolása, és újabb nyomtatott formákat vezettek be. A továbbfejlesztés IBM-kompatibilis formában történik, előkészülve a 16 bites gépekre való későbbi átállásra is.

Az 1985 júliusában megjelent kilencedik közleményben (tömörítve lásd TMT, 33. köt. 2. sz. 1985. p. 88–90.) áttekintették a mikroszámítógépes könyvtári szoftvertermékek piaci kínálatát. Az „allegro84” kivételével nincs az európai piacon könyvtári célokra maradéktalanul megfelelő, változó hosszúságú mezőket kezelő, mikroszámítógépes bibliográfiai célú programrendszer. A könyvtári piac állítólagos szűk voltára tekintettel a nagy szoftverházak nem tervezik, hogy könyvtári tömegtermékeket dobjanak piacra. Változásra csak az amerikai termékek európai megjelenésekor lehet majd számítani, arra sem a közvetlen jövőben. Az „allegro84” jelenleg a Commodore-700-as és Commodore-8000-es gépeken működik, az 1 M-os lemezen kb. 2200 bibliográfiai tétel tárolható, keresésnél egy tétel elérési sebessége kb. 2 másodperc. (Az „allegro84” ára 1985 végén 990 márka.) Annak ellenére, hogy a

Commodore gépeken jelenleg ez a legkomplexebb könyvtári célú szoftvertermék, a bibliográfiai célra kevésbé alkalmas többi termék (dBASE, HEUREKA, MIRABILIS stb.) áraihoz képest egészen olcsó.

184-185; 17. köt. 8. sz. 1983. p. 671-673; 17. köt. 12. sz. 1983. p. 1018-1020; 18. köt. 4. sz. 1984. p. 371-373; 19. köt. 7. sz. 1985. p. 587-594./*

(Ungváry Rudolf)

/EVERSBERG, B.: *Közlemények. = Bibliotheksdienst*, 15. köt. 11-12. sz. 1981. p. 835-836; 16. köt. 3. sz. 1982. p. 210-212; 16. köt. 9. sz. 1982. p. 740-742; 16. köt. 12. sz. 1982. p. 971-973; 17. köt. 3. sz. 1983. p.

További közlemények jelentek meg a *Chip* című elektronikai folyóiratban, a *Die Welt*, a *Bild* és a *Bild der Wirtschaft* című lapokban.

WOODS, L. A. - POPE, N. F.: *The librarian's guide to microcomputer technology and applications.* (Mikroszámítógépes műszaki és alkalmazási tudnivalók könyvtárosoknak.)

White Plains: American Society for Information Science, 1983. 210 p.

THE LIBRARIAN'S GUIDE
TO MICROCOMPUTER
TECHNOLOGY
AND APPLICATIONS

A könyv jól áttekinthető, igényes és a könyvtáros szemléletéhez szabott formában foglalkozik a gyakorlati alkalmazás alapkérdéseivel és az *Egyesült Államokban* ismert fontosabb szoftvertermékekkel. A fejezeteket az egyes könyvtári alkalmazások átte-

kintése egészíti ki. Az első két fejezetet a *hardver és szoftver* kérdéseinek szánták (az áttekintés rendkívül szemléletes, a számítástechnikailag képzetlen olvasó is jól követheti). Az általános adatbáziskezelő rendszerek közül a DB Master, a Condor Series 20 és az MDBS III szerepel az ismertetésben. A 4. fejezet a *könyvtári szoftverek tervezését* mutatja be: integrált és egyedi rendszerkonfigurációk, adatbázis-szerkezet, elérési mód, fájlszerkezet, felhasználói interfésztervezés és adatbázis-generálás. Az 5. fejezet a *szoftver kiválasztáshoz* ad részletes katalózt: a szükségletek felmérése, kész termék vásárlása vagy saját fejlesztés, termékértékelés, költségtervezés, az eladó megbízhatóságának felmérése, a szerződéskötés szempontjai, konzultációs lehetőségek. A 6. fejezet a *mikroszámítógépre alapozott nyilvános könyvtári szolgáltatás kérdését* tárgyalja. Megkülönbözteti a helyi adatbázison és a hálózaton keresztüli - online - szolgáltatásokat. Az első alkalmazási lehetőségei többek között: eseménynaptár, helyi és napi (heti, havi) hírnilyvántartás, cégek és szolgáltatások nyilvántartása, a könyvtár működésére vonatkozó információk nyilvántartása, olvasótájékoztató, tematikus bibliográfiák, kis állományok katalógusai, személyi nyilvántartás stb. Felsorolja az ismertebb gyakorlati megoldásokat a közművelődési könyvtárakban. A második - hálózati - alkalmazással összefüggésben ismerteti a fontosabb csatlakozási lehetőségeket az Egyesült Államokban. A